

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра ботаніки та екології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

методичні рекомендації для студентів освітньо-професійної
програми «Екологія» першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти зі спеціальності 101 «Екологія»

Кривий Ріг
2022

Гнілуша Н.В., Перерва В.В., Маленко Я.В. (уклад.) Кваліфікаційна робота бакалавра: методичні рекомендації для студентів освітньо-професійної програми «Екологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 101 «Екологія». Кривий Ріг: КДПУ, 2022. 42 с.

*Схвалено на засіданні кафедри ботаніки та екології
Криворізького державного педагогічного університету
протокол № 1 від «2» вересня 2021 р.*

*Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Криворізького державного педагогічного університету
протокол № 6 від «27» січня 2022 р.*

Укладачі:

Ніна Гнілуша, к.пед.н., доцент кафедри ботаніки та екології КДПУ;

Яна Маленко, к.б.н., зав.кафедри ботаніки та екології КДПУ;

Вікторія Перерва, к.пед.н., асистент кафедри ботаніки та екології КДПУ.

Рецензенти:

Володимир Стригунов, к.б.н., зав. кафедри зоології та методики навчання біології КДПУ

Тетяна Артюшенко, к.б.н., ст.наук. співробітник Криворізького ботанічного саду НАН України

У методичних рекомендаціях визначено загальні положення, вимоги до змісту, структури, обсягу, оформлення кваліфікаційних робіт, висвітлено порядок контролю за їх виконанням і підготовкою до захисту здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 101 Екологія, освітньо-професійної програми «Екологія» кафедри ботаніки та екології Криворізького державного педагогічного університету.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	5
2. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	8
3 ТЕМАТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ	10
4. КЕРІВНИЦТВО КВАЛІФІКАЦІЙНОЮ РОБОТОЮ	11
5. СКЛАДОВІ ЧАСТИНИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	13
Зміст.....	13
Вступ.....	14
Основна частина.....	14
Висновки	17
Список використаних джерел.....	17
Додатки	18
6. ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ...	18
7. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	20
8. ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА	27
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	29
Додаток А Приклад оформлення титульного аркушу.....	32
Додаток Б Приклад оформлення заповнення	33
Додаток В Приклад оформлення списку літературних джерел.....	34

ПЕРЕДМОВА

Перший (бакалаврський) рівень – ступінь вищої освіти, що відповідає шостому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій. Атестація бакалаврів орієнтована на діагностику рівня теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для подальшого навчання та успішного виконання професійних обов'язків за спеціальністю.

Бакалавр – це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 240 кредитів ЄКТС (на основі ступеня молодшого бакалавра або молодшого спеціаліста – 180 кредитів ЄКТС).

Підготовка бакалаврів спрямована на формування загальних та професійних компетентностей, необхідних для розв'язування складних спеціалізованих задач та/або практичних проблем у сфері екології, охорони довкілля, збалансованого природокористування і сталого розвитку, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов, і потребує застосування теоретичних положень і методів наук про довкілля. Під час навчання студент здобуває комплекс спеціальних знань, умінь та навичок, достатніх для виконання професійних завдань та обов'язків.

Кваліфікаційна робота бакалавра виконується на завершальному етапі навчання на бакалавраті. Вона дозволяє здобувачу здійснити внесок у розв'язання окремого аспекту наукової та/або практичної проблеми, виявити самостійність, творчість у дослідницькій роботі, зробити узагальнення та висновки. В результаті захисту кваліфікаційної роботи студент підтверджує освітній ступінь бакалавра та доводить уміння самостійно розв'язувати складні спеціалізовані задачі проблемного характеру у сфері екології, охорони довкілля та раціонального природокористування, що передбачає застосування теоретичних засад та методів захисту усіх компонентів навколишнього середовища.

Виконання і захист кваліфікаційної роботи здійснюється державною мовою. Дозволяється захист іноземною мовою (за відповідним рішенням випускової кафедри).

Кваліфікаційна робота вважається реальною у разі виконання однієї із умов:

- тема кваліфікаційної роботи є актуальною, запропонована підприємством або установою і результати роботи можуть бути прийняті до реалізації;
- за темою кваліфікаційної роботи є наукова публікація, отримано

позитивне рішення або патент на винахід.

Працюючи над кваліфікаційною роботою, студент виявляє здатність вирішувати актуальні задачі екології, захисту довкілля та раціонального природокористування, пов'язані з функціонуванням природних та техногенних об'єктів, включаючи промислові підприємства різних галузей; показує уміння використовувати здобуті знання та навички з метою раціонального застосування заходів та засобів, в тому числі технічних рішень або технологій чи певних рекомендацій, спрямованих на захист навколишнього середовища; демонструє потенційні можливості у виконанні професійних обов'язків, розкриваючи рівень власної професійної підготовки, отриманої під час навчання.

Усі кваліфікаційні роботи проходять перевірку на антиплагіат.

Основні наукові положення кваліфікаційної роботи можуть бути представлені на наукових конференціях, семінарах та надруковані у вигляді наукової статті (тез).

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Кваліфікаційна робота засвідчує професійну зрілість випускника, його готовність до самостійної професійної діяльності, демонструє знання й розуміння предметної царини та професійної підготовки, володіння навичками критичного мислення, здатністю до особистісного та професійного розвитку.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в формуванні комплексу знань, умінь та навичок практичного застосування теоретичних знань, отриманих за час навчання, шляхом систематизації й аналізу цих знань та здатності методично і практично вирішувати актуальні задачі у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

Робота повинна мати аналітичний характер з можливим використанням комп'ютерних технологій, містити певну глибину практичної розробки, включати методи аналізу обраного предмета й об'єкта, містити матеріали стосовно практичного використання результатів роботи у вигляді методично або технічно обґрунтованих заходів, засобів чи рекомендацій, спрямованих на підвищення якості компонентів навколишнього середовища, включаючи біоту.

Головним завданням роботи є формування навичок самостійного опрацювання заходів і засобів, а також рекомендацій екологічного спрямування, необхідних для захисту компонентів навколишнього

середовища та забезпечення достатнього рівня екологічної безпеки, на основі доречного оперування нормативними матеріалами й застосування набутих знань, навичок і умінь для вирішення конкретних практичних завдань.

При виконанні кваліфікаційної роботи у здобувача освіти формуються наступні навички і уміння:

- самостійно критично осмислювати актуальну або проблемну задачу та вирішувати її на основі використання відомих закономірностей, моделей чи залежностей;
- використовувати теоретичну інформацію, отриману в процесі навчання, для вирішення конкретних професійних задач;
- проводити пошук патентної та науково-технічної інформації з використанням відповідних джерел для прийняття обґрунтованих рішень;
- поєднувати навички самостійної та командної роботи задля отримання результату з акцентом на професійну сумлінність та відповідальність за прийняття рішень;
- використовувати сучасні інформаційні ресурси для екологічних досліджень;
- використовувати комп'ютерні програми для обробки експериментальних даних;
- застосовувати програмні засоби, ГІС-технології та ресурси Інтернету для інформаційного забезпечення екологічних досліджень;
- застосовувати знання з контролю та оцінювання показників екологічного стану довкілля, обумовленого антропогенними чинниками з урахуванням динаміки їх зміни в залежності від фактичних метеорологічних і кліматичних умов та заходів, засобів і рекомендацій, що пропонуються;
- користуватися під час розв'язання поставлених задач стандартизованими або типовими методиками чи певними результатами теоретичних та експериментальних досліджень за допомогою сучасних інформаційних технологій;
- обирати оптимальні методи та інструментальні засоби для проведення досліджень, збору та обробки даних;
- здійснювати оцінку впливу процесів техногенезу на стан навколишнього середовища та виявлення екологічних ризиків, пов'язаних з виробничою діяльністю;
- проводити моніторинг та оцінювати поточний стан навколишнього середовища;
- усвідомлювати відповідальність за ефективність та наслідки реалізації комплексних природоохоронних заходів;

- розв’язувати проблеми у сфері захисту навколишнього середовища із застосуванням загальноприйнятих та/або стандартних підходів та міжнародного і вітчизняного досвіду;
- брати участь у розробці проектів і практичних рекомендацій щодо збереження довкілля;
- обґрунтовувати необхідність та розробляти заходи, спрямовані на збереження ландшафтно-біологічного різноманіття та формування екологічної мережі;
- розробляти систему управління та поводження з відходами виробництва та споживання;
- вибирати, планувати, проектувати та обчислювати параметри або визначати певні параметри запропонованих заходів чи засобів захисту навколишнього середовища, використовуючи знання фізико-хімічних властивостей поллютантів і оперуючи нормативними показниками стану довкілля;
- проводити вибір методів захисту довкілля, здійснювати пошук новітніх технічних, організаційно-технічних й організаційних рішень, спрямованих на впровадження перспективних природоохоронних розробок або існуючого сучасного обладнання, аналізувати напрямки вдосконалення існуючих природоохоронних і природовідновлюваних заходів забезпечення екологічної безпеки;
- брати участь в управлінні природоохоронними діями та/або екологічними проектами;
- інформувати громадськість про стан екологічної безпеки та збалансованого природокористування;
- володіти необхідними практичними навичками працювати самостійно (кваліфікаційна робота), уміти отримувати результат у рамках обмеженого часу з наголосом на професійну сумлінність та унеможливлення плагіату;
- формулювати висновки та рекомендації за результатами виконаної роботи;
- презентувати результати виконаної кваліфікаційної роботи.

Кваліфікаційна робота повинна мати усі ознаки пошукової праці, що формуються завдяки єдності змісту, обумовленої вирішенням актуальної практичної задачі, наявністю елементів новизни в умовах обраного об’єкта та практичних результатів.

Вирішення практичної задачі полягає у визначенні предмету, мети розробки, виборі екологічно та технічно обґрунтованих заходів та засобів для вирішення поставленої задачі з необхідними дослідженнями та/або розрахунками щодо прив’язки запропонованого заходу чи засобу до певного об’єкта та визначення їх екологічної ефективності.

Актуальність є критерієм вибору теми, та підтверджує необхідність

подолання протиріччя практики: треба «щось» зробити (дослідити, удосконалити, використати), але на обраному об'єкті немає «чим» (немає технології чи засобу або є, але застарілі).

Тема – формулювання предмета розробки, екологічної чи технічної задачі, що вирішується в рамках визначеного об'єкта.

Мета – запланований результат, що дозволяє створювати суспільно корисний продукт з кращими потрібними показниками якості.

Метою кваліфікаційної роботи є засвідчення рівня кваліфікаційного уміння студента, здатності вирішувати задачі, спрямовані на створення та підтримку екологічно безпечних умов функціонування природних та техногенних об'єктів, мінімізацію їх негативного впливу на складові довкілля шляхом обґрунтованого застосування (використання) сучасних досягнень в галузі екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

Завдання дослідження визначаються після формулювання мети і спрямовані на шляхи її досягнення. Формулювання завдань повинні бути змістовними, чіткими і точними, оскільки саме вони стають назвами розділів і підрозділів, а опис розв'язання поставлених завдань складає зміст розділів роботи.

Практичні результати – використане знання (концепція, гіпотеза, класифікація, закон, закономірність, метод, спосіб, технологія, методика, алгоритм, речовина тощо). Практичні результати кваліфікаційної роботи бакалавра мають задовольняти вимогам достовірності та практичної цінності.

Достовірність – доказ того, що отриманий результат при визначених умовах для названого об'єкта виконується будь-коли. Методи доказу: аналітичні, експериментальні, практичні.

Практична цінність – можливість використання результатів для вирішення певних прикладних задач.

2. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Організаційно процес виконання кваліфікаційної роботи складається з наступних етапів:

– *підготовчого*, який починається з вибору студентом теми й отримання індивідуального завдання від керівника роботи щодо питань, які необхідно вирішити під час проходження виробничої та передатестаційної практик (ознайомлення зі станом проблеми, добір фактичних матеріалів, статистичних даних, вибір методів дослідження та методик розрахунків

тощо);

- *основного*, який починається одразу після затвердження теми дослідження й отримання консультацій і завершується за місяць до захисту кваліфікаційної роботи на засіданні Екзаменаційної комісії (ЕК). На цьому етапі робота повинна бути повністю виконана, перевірена керівником;
- *завершального*, який передбачає отримання відгуку керівника (не пізніше, ніж за 3 тижні до захисту), рецензії на кваліфікаційну роботу, проведення попередньої апробації на кафедрі, отримання візи завідувача випускової кафедри про допуск до захисту (не пізніше, ніж за 2 тижні до захисту), подання роботи до ЕК (за п'ять днів до її захисту на засіданні ЕК), захист кваліфікаційної роботи на відкритому засіданні Екзаменаційної комісії.

При написанні кваліфікаційної роботи рекомендується дотримуватися наступної послідовності:

- вибір теми;
- визначення мети та завдань роботи;
- аналітичний огляд (пошук потрібної літератури, її вивчення, конспектування, написання літературного огляду);
- складання попереднього плану (який перетвориться у конкретний зміст пояснювальної записки кваліфікаційної роботи);
- написання вступу;
- підготовка теоретичного розділу (аналіз обраного об'єкту, проблемної ситуації, формулювання задачі, вибір і виконання аналітичних розрахунків і числових обчислень щодо екологічного стану або ступеня екологічної небезпеки об'єкту тощо);
- обґрунтування заходу, засобу чи рекомендацій щодо захисту обраного компонента (компонентів) довкілля в умовах конкретного природного або техногенного об'єкта з використанням типових або стандартизованих методик чи розрахунків, а також оцінювання очікуваної екологічної ефективності;
- формулювання висновків і рекомендацій та очікуваної екологічної ефективності при впровадженні запропонованих рішень;
- написання й оформлення тексту роботи, доповіді та ілюстрацій до неї (слайдів, що демонструються за допомогою комп'ютеризованих засобів на екрані та в роздрукованому вигляді);
- оформлення списку використаних джерел;
- формування додатків (за потреби).

Кваліфікаційна робота повинна базуватися на реальних даних щодо екологічного стану або рівня екологічної безпеки функціонування

екологічно небезпечних об'єктів: природних, антропогенних чи техногенних, а також враховувати різні чинники, що впливають на навколишнє середовище.

На основі зібраного матеріалу студент, консультуючись з керівником кваліфікаційної роботи, складає орієнтовний план з коротким змістом роботи, в якому встановлює терміни виконання розділів. План виконання роботи складається таким чином, щоб ***термін виконання роботи закінчувався не пізніше, ніж за три тижні до дня захисту кваліфікаційних робіт на засіданні Екзаменаційної комісії.***

Студент самостійно виконує кваліфікаційну роботу. Керівник визначає загальний напрямок роботи, рекомендує літературу, пропонує методики, оцінює наявність та якість, статистичну обробку даних досліджень (експерименту). Не менше двох разів на навчальний рік керівники кваліфікаційних робіт звітують на засіданні кафедри про перебіг їх виконання здобувачами.

Після завершення кваліфікаційної роботи студент повинен:

- подати роботу та демонстраційний матеріал (проект) на перевірку керівнику (не пізніше, ніж за три тижні до захисту);
- отримати відгук керівника на кваліфікаційну роботу (керівник готує відгук у п'ятиденний термін після одержання);
- отримати рецензію на роботу (рецензент готує письмову рецензію у триденний термін з отримання роботи);
- згідно з графіком захистити роботу на засіданні Екзаменаційної комісії.

Для виконання науково-практичних робіт здобувачами освіти на кафедрі ботаніки та екології функціонує навчально-наукова лабораторія екологічних та біологічних досліджень.

3 ТЕМАТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

Тема кваліфікаційної роботи бакалавра обирається студентом самостійно на основі запропонованої кафедрою тематики за умов обов'язкового узгодження з керівником роботи та затвердження завідувачем кафедри.

Тематика кваліфікаційної роботи повинна враховувати: професійні інтереси студента; місця проходження практики; напрям науково-технічних інтересів та розробок кафедри; можливості отримання бакалавром практичного вихідного матеріалу.

Вимоги до теми: зв'язок з професійною діяльністю бакалавра з екології, актуальність, перспективність, наявність теоретичної бази та

методичного підходу або стандартизованих методик, можливість одержання еколого- економічного ефекту при впровадженні запропонованих заходів чи засобів.

Назва теми кваліфікаційної роботи повинна бути стислою, лаконічною, відповідати суті досліджуваної проблеми, предмету дослідження і змісту роботи. У назві не бажано використовувати ускладнену, псевдонаукову термінологію, треба уникати слів «дослідження», «аналіз», «вивчення» тощо.

Головним практичним результатом кваліфікаційної роботи може бути розробка заходів технічного, організаційно-технічного чи організаційного характеру та відповідних засобів, а також дієвих рекомендацій, спрямованих на створення екологічно безпечних умов функціонування природних і техногенних екологічно-небезпечних об'єктів.

Перелік тем кваліфікаційних робіт, що рекомендуються кафедрою:

1. Рівень забруднення автотранспортом атмосферного повітря м. Кривий Ріг
2. Особливості таксономічного складу деревно-чагарникових рослин урбанofлори Кривого Рогу
3. Культурфітоценози мікрорайону «Східний» та заходи їх оптимізації
4. Фітоіндикація стану атмосферного повітря м. Кривий Ріг
5. Біоіндикація якості поверхневих вод м. Кривий Ріг
6. Ботаніко-екологічні основи ландшафтного проектування кам'яних композицій
7. Фітоіндикація антропогенного навантаження м. Кривий Ріг за *Diplotaxis muralis* (L.) DC.
8. Особливості стану деревно-чагарникових насаджень житлової зони 44 кварталу м. Кривий Ріг

Перелік тем формується та доповнюється рішенням кафедри та оприлюднюється на веб-сторінці кафедри щорічно.

Сформована тематика кваліфікаційних робіт, а також призначення керівників робіт, розглядаються на засіданні кафедри. Теми та керівники робіт затверджуються наказом ректора університету.

4. КЕРІВНИЦТВО КВАЛІФІКАЦІЙНОЮ РОБОТОЮ

Керівниками кваліфікаційних робіт призначаються викладачі кафедри ботаніки та екології, які мають наукові ступені та вчені звання, у відповідності до їх наукових чи професійних інтересів і тематики науково-дослідних робіт, що виконуються ними на кафедрі. Як виняток, на підставі обґрунтованого подання завідувача, дозволяється керівництво

кваліфікаційними роботами викладачам, які не мають наукового ступеня, ученого звання, але плідно займаються науковою роботою, проєктною діяльністю, мають досвід у сфері науково-педагогічної діяльності.

За необхідності призначаються консультанти, якими можуть бути науково-педагогічні співробітники кафедр університету, підприємств, наукових установ.

Керівник кваліфікаційної роботи:

- видає студентові завдання до кваліфікаційної роботи;
- узгоджує календарний графік виконання кваліфікаційної роботи;
- рекомендує студентові необхідну літературу;
- обговорює зі студентом результати розробки основних питань, проводить консультації, що призначаються за потреби;
- перевіряє хід виконання кваліфікаційної роботи;
- оцінює та підписує відповідні розділи та роботу в цілому, готує на неї відгук.

У відгуку керівник роботи стисло викладає:

- актуальність, зміст роботи та її головні результати;
- повноту і докладність розв'язання завдань;
- адекватність використаних методів наукових досліджень;
- достовірність отриманих результатів;
- ставлення студента до виконання кваліфікаційної роботи;
- ступінь самостійності здобувача при виконанні досліджень;
- грамотність та стильова майстерність здобувача;
- критичні зауваження;
- рекомендує загальну оцінку виконаної кваліфікаційної роботи, відповідність якості підготовки здобувача вимогам освітньо-професійної програми і можливості присвоєння йому відповідної кваліфікації.

У рецензіях обов'язково відображають такі моменти:

- адекватність змісту роботи заявленій темі (назві) і меті;
- повнота і докладність розв'язанням завдань;
- достовірність отриманих результатів;
- практична цінність роботи та можливість реалізації запропонованих здобувачем рекомендацій;
- недоліки кваліфікаційної роботи;
- оцінка, на яку заслуговує робота.

Якщо рецензент є співробітником зовнішньої організації, то на рецензії ставиться печатка цієї організації, яка засвідчує підпис рецензента.

Здобувач обов'язково ознайомлюється з відгуком і рецензією на свою роботу до захисту. Негативна оцінка роботи, яка може бути висловлена в

рецензії, не є підставою до недопуску її до захисту в Екзаменаційній комісії.

Всі кваліфікаційні роботи проходять процедуру попереднього захисту на кафедрі за графіком.

Контроль керівника та консультантів не звільняє студента від повної відповідальності за правильність виконання кваліфікаційної роботи та її оформлення. Студенти, які не закінчили передбачені графіком завдання або не оформили необхідні документи у встановлені календарним планом терміни, до захисту кваліфікаційної роботи не допускаються.

5. СКЛАДОВІ ЧАСТИНИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з таких структурних елементів:

- титульний аркуш;
- запевнення про дотримання принципів академічної доброчесності;
- зміст;
- перелік умовних скорочень (за необхідності);
- вступ;
- основна частина (2-3 розділи теоретичного і практичного спрямування);
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (за необхідності).

У додатку розміщують матеріали кваліфікаційної роботи допоміжного характеру, копії публікацій (за наявністю).

Рекомендований обсяг основної частини 30-50 сторінок. До основного обсягу не входять додатки, список використаних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки.

Титульний аркуш (лист) є першою сторінкою кваліфікаційної роботи та оформляється за зразком, поданим у додатку А.

Зміст

Зміст включає назви всіх структурних складових кваліфікаційної роботи (вступ, назви розділів, підрозділів, пунктів і підпунктів, що мають найменування, висновки, перелік літературних джерел, назви додатків) із зазначенням номерів сторінок, з яких починається відповідна структурна складова роботи. Зміст розташовують з нової сторінки.

Доцільно формувати зміст як таблицю з двох стовпчиків: у першому широкому стовпчику розміщують номер і назву підрозділу, а у другому

вузькому стовпчику – номер сторінки (межі таблиці з невидимими контурами).

Вступ

У вступі зазначаються:

– актуальність теми, ступінь розв’язання проблеми (задачі), протиріччя, що йому притаманні, нереалізовані на практиці вимоги екологічного характеру стосовно існуючих заходів чи засобів;

– мета та завдання кваліфікаційної роботи;

– об’єкт і предмет дослідження;

– методи дослідження, що подають як перелік;

– практичне значення одержаних результатів;

– апробація кваліфікаційної роботи, що може містити інформацію про особистий внесок автора, апробацію чи публікації (за наявності);

– структура роботи.

Рекомендований обсяг вступу – 2–4 сторінки.

Основна частина

Текст основної частини кваліфікаційної роботи викладають, поділяючи матеріал на розділи, відповідно до завдання. Кожний розділ може поділятися на пункти або на підрозділи та пункти, а пункти, якщо це необхідно, на підпункти. Кожен пункт і підпункт повинні містити логічно закінчену інформацію.

Розділи основної частини повинні бути об’єднані метою кваліфікаційної роботи, що формулюється у вступі, органічно пов’язані між собою та з графічною частиною і відповідними посиланнями. Сутність розділів– викладання відомостей про об’єкт розроблення, що є необхідними й достатніми для розкриття змісту кваліфікаційної роботи та її результатів, і за складністю відповідають вимогам освітнього рівня бакалавра. Особлива увага приділяється новизні результатів відносно існуючих аналогів, питанням екологічної безпеки та екологічній ефективності застосування запропонованих заходів чи засобів.

Розділи не повинні містити дублювання, описового матеріалу загальновідомих або стереотипних рішень, що не впливають на суть кваліфікаційної роботи та висвітлення результатів, отриманих виконавцем особисто.

Основні розділи кваліфікаційної роботи повинні містити наступні органічно пов’язані складові частини – теоретичну, аналітичну та практичну. Основна частина кваліфікаційної роботи поділяється на розділи, що розглянуті нижче.

Розділ 1. (Теоретичний).

Розділ включає аналіз та узагальнення сучасних наукових праць за обраною проблематикою, огляд літературних джерел, відомих розробок, наукової інформації з *Internet*, пов'язаної з темою кваліфікаційної роботи. В цьому розділі студент аналізує обраний об'єкт на основі критичного аналізу зібраної інформації за темою роботи, на основі якого виконується обґрунтування заходів чи засобів, що пропонується впровадити відповідно до поставленої мети.

При аналізі інформаційних джерел, в тому числі літератури, використовується лише та інформація, що має безпосереднє відношення до теми роботи та є відправним матеріалом для подальшої розробки.

Особлива увага приділяється термінології в описанні теоретичного розділу. Так, терміни повинні бути загальновідомими чи прийнятими у певній галузі. Їх доцільно звіряти з формулюваннями, наведеними в енциклопедіях, словниках, галузевих стандартах тощо. Доцільно критично проаналізувати певні існуючі технології і засоби стосовно їх застосування.

Особливою формою подання фактичного матеріалу є *цитати*, що органічно вписуються в текст роботи при аналізі об'єктів (з обов'язковим посиланням на використане джерело відповідно до нумерації, указаної в переліку використаних джерел кваліфікаційної роботи). Їх використовують для ідентифікації та порівняння різних наукових поглядів чи технічних рішень. При цитуванні джерел слід дотримуватися таких правил:

- цитати мають бути точними (проте не обов'язково дослівними);
- не можна перекручувати основний сенс поглядів автора;
- використання цитат повинно бути оптимальним, тобто визначатися потребами розробки теми роботи;
- необхідно точно наводити джерело цитування;
- цитати мають органічно «вписуватися» в контекст роботи. При прямому цитуванні текст старанно звіряють з першоджерелом.

Аналіз наукової літератури та інших джерел інформації потребує певної культури дослідника. Перш за все, всі прізвища авторів, які дотримуються єдиних поглядів з того чи іншого питання, вказуються в алфавітному порядку. Найскладнішою є процедура систематизації науково-технічної літератури при її огляді та аналізі. Правильним є анування праць чи описів певних рішень чи засобів за темою з критичним викладом власної позиції бакалавра як розробника.

Процес написання теоретичного розділу включає наступні етапи:

- характеристика обраного природного чи техногенного об'єкту та району його розташування, опис характеру функціонування,

характеристика викидів, скидів, відходів та їх локалізації, що становлять екологічну небезпеку для навколишнього середовища (атмосферного повітря, акваторій, літосфери, ґрунтів та біоти);

– визначення протиріччя (ситуації у практичній діяльності), що є причиною не вирішення актуальних питань захисту довкілля, зокрема, оцінка екологічного стану чи ступеня екологічної небезпеки обраного об'єкту для навколишнього середовища як критеріїв доцільності впровадження заходів чи засобів, що будуть запропоновані;

– короткий аналіз існуючих заходів чи засобів та вибір найбільш раціонального з них для цільового удосконалення природного чи техногенного об'єкта, що забезпечить підвищення рівня екологічної безпеки територій чи функціонування об'єкта, тобто формується постановка задачі наступного практичного розділу.

Протиріччя, що утворює проблемну ситуацію, наприклад, виникає у випадку, коли покращення певного екологічного параметра призводить одночасно до погіршення інших. Протиріччя розвитку виникають також, коли покращення окремого параметра обмежено певними чинниками (не існують відповідні методи, матеріали, технології, пристрої тощо).

Розділ 2. (Практичний розділ).

Назва розділу формулюється предметно відповідно до вирішуваних завдань.

Наприклад:

Розрахунок ефективності очистки пилових викидів з аспіраційної системи на основі застосування циклону;

Обґрунтування заходів для підвищення ефективності осадження завислих речовин у горизонтальному відстійнику шахтної води;

Розрахунок параметрів системи дренажу метану в умовах міського полігона ТБО;

Обґрунтування заходів з підвищення стійкості зсувонебезпечних схилів в районах житлової забудови.

В практичному розділі на основі результатів, наведених в теоретичному розділі, виконуються розроблення заходів, методів, способів, технологічних або технічних рішень, що забезпечать підвищення рівня екологічної безпеки територій, водних акваторій, виробничих процесів, розрахунки й обґрунтування схем, технічних характеристик і параметрів запропонованого заходу, технічного чи організаційного рішення. Наводиться оцінка очікуваного покращення екологічного стану територій, підвищення рівня екологічної безпеки певного об'єкта (або ступеня зниження його екологічної небезпеки) після впровадження

запропонованого рішення. В розділі надається матеріал щодо удосконалення існуючих або розроблення новітніх природоохоронних заходів, спрямованих на покращення екологічного стану або підвищення рівня екологічної безпеки обраних природних або техногенних об'єктів чи територій, прилеглих до них. Здійснюється теоретичне (аналітичне, розрахункове) обґрунтування запропонованих заходів чи засобів у вигляді конкретних рішень та розраховуються параметри запропонованих засобів, що забезпечать їх ефективне функціонування в умовах обраних об'єктів.

Наприкінці кожного розділу наводяться висновки.

Наприкінці практичного розділу наводяться висновки відносно отриманих результатів стосовно визначених екологічних або техніко-економічних показників запропонованих заходів та засобів в умовах обраного природного, чи техногенного об'єкта. Указується можлива галузь їх використання. Оцінюється також достовірність отриманих результатів та виконаних оцінок екологічної ефективності запропонованих рішень до і після застосування на об'єкті. Тобто надається прогноз на основі порівняльного аналізу результатів (фактичних чи прогнозних) «до» та «після» застосування чи впровадження указаних природоохоронних заходів на об'єкті з наведенням відповідних кількісно-якісних показників екологічної безпеки.

Висновки

Наводять безпосередньо після викладання розділів кваліфікаційної роботи, починаючи з нової сторінки.

У висновках дають оцінку одержаних результатів відносно існуючих аналогів заходів чи засобів, висвітлюють, практичне значення результатів, прогнозні оцінки та припущення щодо подальшого розвитку екологічної безпеки об'єкта дослідження або розроблення. Текст висновків щодо одержаних результатів може поділятися на пункти, що наводяться у послідовності їх отримання, згідно з розділами кваліфікаційної роботи.

Список використаних джерел

Використані при написанні кваліфікаційної роботи літературні джерела та нормативні документи включаються в загальний список літератури, а в тексті на них робиться посилання у встановленому порядку.

Список джерел, на які є посилання в основній частині, наводять з нової сторінки. Бібліографічні описи подають в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Порядкові номери описів у переліку є посиланнями в тексті, наприклад [4, С.8-12]. Бібліографічний опис списку використаних джерел може оформлятися з урахуванням Національного

стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Приклад оформлення літературних джерел наведено у додатку В.

Додатки

У додатках подають матеріал, який є необхідним для повноти кваліфікаційної роботи, і не може бути розміщений в основній частині через великий обсяг або спосіб відтворення.

Типи додатків:

- додаткові ілюстрації або таблиці;
- методики;
- опис та алгоритми використаних комп'ютерних програм;
- додатковий перелік джерел, що можуть викликати інтерес;
- опис оригінальної апаратури, приладів чи обладнання, що використовувались.

В тексті основної частини кваліфікаційної роботи робляться відповідні посилання на додатки за встановленими правилами (без їх дублювання).

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Відповідно до Бухарестської декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі кожен член академічної й освітньої спільноти повинен прагнути до чесності та лише потім поширювати це прагнення на інших учасників освітнього та наукового процесу, послідовно утримуючись від брехні, шахрайства, крадіжок й інших форм нечесної поведінки, що викривляють парадигму освіти та науки.

Академічна доброчесність вимагає, щоб студент, викладач, дослідник почували себе вільними від руйнівного впливу корупції й академічного консерватизму. Феномен академічної нечесності (недоброчесності, недобросовісності) є багатограним і може набувати різних проявів. У його основі лежить умисне порушення загальноприйнятих в академічному середовищі моральних і правових норм, зазвичай з метою отримання певних переваг.

Прояви академічної недоброчесності можна розділити на дві групи: недоброчесність в освітній діяльності та недоброчесність в науковій діяльності. Проте такий поділ є доволі умовним, адже в сучасних умовах освітня діяльність нерозривно пов'язана з науковою.

При виконанні кваліфікаційної роботи студенти повинні дотримуватись

принципів академічної доброчесності. Кваліфікаційну роботу студент має виконувати самостійно. Необхідно дотримуватись етики цитування, давати покликання на використані джерела, подавати достовірну інформацію про виконану роботу та її результати. До проявів академічної недоброчесності також відносять (відповідно до Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету, затвердженого Вченою радою університету від 12.09.2019 року протокол №2):

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження і/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства; - неналежне цитування – використання неправильних покликань у тексті при оформленні прямих і непрямих цитат;

- обман – надання запевне неправдивої інформації щодо власної навчально- наукової (творчої) діяльності чи організації науково-дослідницького процесу; іноді до різновидів обману відносять: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

- фабрикація – вигадкування фактів, актуалізованих в освітньому процесі або науково-дослідницькій діяльності, що отримують подальше використання в кваліфікаційній магістерській праці з подальшим її оприлюдненням під власним авторством;

- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних результатів, що стосуються науково-дослідницької діяльності, до якої відносять викривлення фактів для підтвердження результатів власної навчально-наукової, науково-дослідницької праці з подальшим її оприлюдненням під власним авторством;

- шахрайство – підробка підписів в офіційних документах (залікових книжках, актах, звітах, угодах тощо), проходження процедур контролю знань підставними особами; здавання або репрезентація різними особами робіт з однаковим змістом як результату наукової діяльності.

Плагіатом (академічним плагіатом) вважають:

- відтворення текстів, таблиць, ілюстрацій та інших способів оформлення результатів інших авторів з представленням їх як власних;

- відтворення (неперервне або дискретне) великих за обсягом фрагментів чужих текстів із подальшим їх оприлюдненням під виглядом власної навчально- наукової чи науково-дослідницької праці, навіть за умови належних покликань;

- відтворення текстів інших авторів з подальшою мінімальною модифікацією (заміна деяких термінів, внесення незначних правок, зокрема

переформулювання, зміна порядку слів і т. ін.) задля пристосування для власної навчально-наукової чи науково-дослідницької праці з подальшим її оприлюдненням під власним іменем;

- компіляція – вибіркове поєднання, перемішування кількох текстів інших авторів з подальшим оприлюдненням під власним авторством;

- переклад текстів інших авторів без зазначення джерела.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає:

- самостійне виконання завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;

- покликання на джерела інформації в разі використання чужих ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське й суміжні права;

- надання достовірної інформації про результати власної навчально-наукової (творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Найпоширенішим проявом академічної недоброчесності безперечно є плагіат, тобто навмисне чи усвідомлене оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору (тексту або ідей) під іменем особи, яка не є автором цього твору, без належного оформлення посилань.

Здобувачам вищої освіти та їх науковим керівникам під час виконання кваліфікаційної роботи задля дотримання принципів академічної доброчесності пропонується використовувати безкоштовні онлайн сервіси з перевірки матеріалів робіт на плагіат та визначення рівня унікальності тексту.

У додатку Б наведено приклад заповнення, що кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Загальні вимоги до написання науково-дослідницьких робіт визначені Національним стандартом України «Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання ДСТУ 3008:2015» (2016 р.). Здобувач вищої освіти має неухильно дотримуватися методичних рекомендацій визначених й ухвалених випусковою кафедрою, вченою радою факультету або закладу вищої освіти.

Текст друкують шрифтом Times New Roman, 14 пт. Міжрядковий інтервал – 1,5. Поля кожного аркушу: ліворуч – 30 мм, праворуч – 10-15 мм,

зверху та знизу – не менше 20 мм. Абзацний відступ повинен бути однаковим для всього тексту роботи і дорівнювати 1,25 см.

Друкарські помилки, описки чи графічні нечіткості, що виявлені у процесі оформлення роботи, допускається виправляти охайним підчищенням (чи за допомогою коректора) та нанесенням правильного тексту або фрагменту рисунка на тому ж місці або між рядками тим самим кольором, яким написаний текст чи виконано рисунок.

Всі лінії, літери, цифри і знаки повинні бути однаково чорними.

Прізвища, назви установ, організацій, фірм та інші власні наводять мовою оригіналу. Допускається транслітерувати власні назви і наводити назви організацій у перекладі, додаючи (при першій згадці) назву оригіналу.

Заголовки структурних частин роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ» друкують великими літерами напівжирним шрифтом симетрично до тексту (по центру).

Кожну структурну частину роботи треба починати з нової сторінки.

Текст розділів може складатись з підрозділів. Розділи і підрозділи повинні мати заголовки. Пункти і підпункти можуть мати заголовки.

Заголовки розділів слід розташовувати посередині рядка і друкувати великими літерами, жирним шрифтом, без крапки в кінці, не підкреслюючи.

Заголовки підрозділів, пунктів і підпунктів слід починати з абзацного відступу і друкувати маленькими літерами жирним шрифтом (звичайний текст), починаючи з першої великої букви. Вирівнювання по ширині сторінки.

Якщо заголовок складається з двох і більше речень, їх розділяють крапкою. Робити переноси в словах заголовка розділу не допускається.

Відстань між заголовком і текстом, що розташований вище і нижче його, має відповідати одному міжрядковому інтервалу. Відстань між основами рядків заголовка, а також між двома заголовками, приймають такою, як у тексті.

Розташовувати заголовок підрозділу на одній сторінці, а текст підрозділу на наступній не можна, після заголовку підрозділу на сторінці повинно бути не менше, ніж два рядки тексту підрозділу.

Нумерація сторінок. Сторінки нумерують арабськими цифрами, додержуючись наскрізної нумерації для всього тексту пояснювальної записки кваліфікаційної роботи. Номер сторінки проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Титульний аркуш включають до загальної нумерації сторінок, але номер сторінки на титульному аркуші не проставляють.

Ілюстрації і таблиці, розміщені на окремих сторінках, включають до загальної нумерації сторінок.

Нумерація розділів, підрозділів, пунктів. Структурні складові кваліфікаційної роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ» не нумеруються. Нумерація починається з першого розділу.

Розділи, підрозділи, пункти, підпункти пояснювальної записки нумеруються арабськими цифрами. Розділи повинні мати порядкову нумерацію і позначатися арабськими цифрами без крапки, наприклад, 1, 2, 3 і т.д.

Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, відокремлених крапкою. Після номера підрозділу крапку не ставлять, наприклад, 1.1, 1.2 і т.д.

Пункти повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу або підрозділу. Номер пункту складається з номера розділу і порядкового номера пункту або з номера розділу, порядкового номера підрозділу та порядкового номера пункту, відокремлених крапкою. Після номера пункту крапку не ставлять, наприклад, 1.1; 1.2, або 1.1.1; 1.1.2 і т.д.

Номер підпункту складається з номера розділу, порядкового номера підрозділу, порядкового номера пункту і порядкового номера підпункту, відокремлених крапкою, наприклад, 1.1.1.1; 1.1.1.2; 1.1.1.3 і т.д.

Якщо розділ, не маючи підрозділів, поділяється на пункти і далі – на підпункти, номер підпункту складається з номера розділу, порядкового номера пункту і порядкового номера підпункту, відокремлених крапкою, наприклад, 1.1.3, 1.2.1 і т.д.

Після номера підпункту крапку не ставлять.

Якщо розділ або підрозділ складається з одного пункту або пункт складається з одного підпункту, його нумерують.

Формули. Формули розташовують окремим рядком. Переносити формулу на наступний рядок допускається тільки на знаках операцій, що виконуються, причому знак на початку наступного рядка повторюють. При перенесенні формули на знаку множення застосовують знак «×».

Формули нумеруються в межах розділу пояснювальної записки. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули, поділених крапкою. Порядкові номери формул позначають арабськими цифрами у круглих дужках з правого краю тексту.

Наприклад:

$$F \pm T - W - P = 0. \quad (1.1)$$

Пояснення символів і числових коефіцієнтів, що складають формулу, якщо вони не наведені раніше в тексті, повинно бути подано безпосередньо під формулою. Пояснення подають у підбір з нового рядка, причому перший рядок пояснення повинен починатися зі слова «де» без двокрапки після нього.

Наприклад:

$$K_m = K_{нас} \cdot K_{\phi}, \quad (4.7)$$

де $K_{нас}$ – коефіцієнт, що залежить від чисельності жителів населеного пункту;

K_{ϕ} – коефіцієнт, що враховує господарське значення населеного пункту.

Примітки. Примітки – це короткий запис, що слугує поясненням до тексту, таблиці або ілюстрації. Примітку пишуть з великої букви і розміщують з абзацу безпосередньо після тексту, таблиці чи ілюстрації.

Одну примітку не нумерують, а декілька приміток нумерують послідовно арабськими цифрами. Текст подають поряд.

Ілюстрації. Ілюстрації виконуються у вигляді креслень, ескізів, схем, графіків, діаграм, фотографій та ін. Вони умовно називаються *рисунками*.

Рисунки зазвичай виконують з використанням комп'ютерних програм.

Вони можуть бути роздруковані на чорно-білому або кольоровому принтері.

Рисунки розміщуються, як правило, на окремих аркушах записки. Допускається розміщення на одному аркуші декількох рисунків або невеликих рисунків (безпосередньо в тексті записки).

Рисунки розміщують після першого на них посилання (при розміщенні рисунка у тексті) або на наступній сторінці після першого посилання (при розміщенні рисунка на окремій сторінці).

При необхідності (велика ширина) рисунок, його номер, назву та підписи під рисунками дозволяється розташовувати вздовж довгої сторони окремого аркушу таким чином, щоб рисунок «читався» при повороті записки на 90 градусів за годинниковою стрілкою.

Рисунки нумеруються в межах кожного розділу двома цифрами, поділеними крапкою – номером розділу і порядковим номером рисунка.

На всі рисунки повинні бути посилання в тексті, наприклад: «Принципова технологічна схема очищення дощових і талих вод подана на рис. 1.1».

Кожен рисунок повинен мати назву. Слово «Рисунок», його номер та назва пишуться напівжирним по центру основного тексту. Після назви

рисунка крапку не ставлять.

За необхідності під номером і назвою рисунка розміщують пояснення – розшифровку номерів позицій на кресленнях або схемах, позначення графіків тощо. Пояснення пишеться шрифтом Times New Roman, 12 пт за шириною основного тексту.

Наприклад:

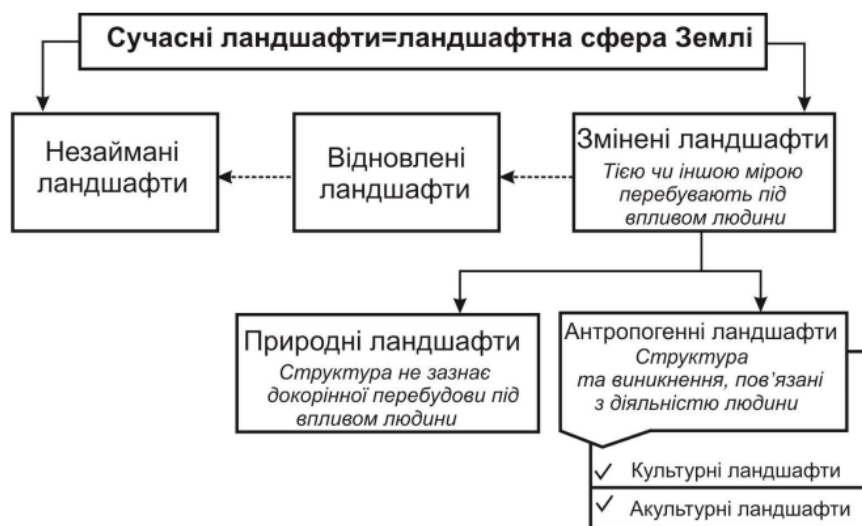

Рисунок 1.1. Місце антропогенних ландшафтів у ландшафтній сфері Землі (за Ф.Мільковим [15])

Таблиці. Цифровий матеріал зручно оформляти у вигляді таблиць. Таблиці нумерують у межах розділу записки (додатка). Номер таблиці складається з номера розділу (позначення додатка) і порядкового номеру таблиці, поділених крапкою. Якщо у тексті записки одна таблиця, то вона не нумерується.

На всі таблиці повинні бути посилання в тексті записки, наприклад: «...наведені в табл. 1.1 дані ...». Посилання на таблицю повинні органічно «вписуватися» в текст, а не виділятися у самостійну фразу, яка повторює тематичний заголовок таблиці. Таблиці розміщують безпосередньо після першого на них посилання (при розміщенні таблиці у тексті) або на наступній сторінці після першого посилання (при розміщенні таблиці на окремій сторінці).

При необхідності (велика ширина) таблицю, її номер, назву та текст у таблиці дозволяється розташовувати вздовж довгої сторони окремого аркушу таким чином, щоб вона «читалася» при повороті записки на 90 градусів за годинниковою стрілкою.

Кожна таблиця повинна мати назву, яку вказують над таблицею по центру основного тексту. Над назвою таблиці з правого боку курсивом пишуть слово «Таблиця» і вказують її номер. Наприкінці назви таблиці

крапка не ставиться.

Заголовки таблиці, її граф і рядків треба писати в однині без крапки в кінці з великої літери, а підзаголовки – з малої літери, якщо вони складають одне речення з заголовком, або з великої, якщо вони мають самостійне значення. Заголовки граф можуть бути записані паралельно рядкам таблиці чи перпендикулярно до них.

Наприклад:

Таблиця 2.3 – Назва таблиці

Екхногенний чинник	Кількісна характеристика		Ранжування
	рівень дії	специфіка реалізації	

Позначення одиниці фізичної величини, загальне для графи (рядка), зазначають у кінці її заголовка через кому, наприклад: «Тиск, P , МПа».

Обмежувальні слова, наприклад, «понад», «не більше», «менше», а також граничні відхилення, розміщують після позначення одиниці фізичної величини в кінці заголовка графи (рядка) або безпосередньо в графі таблиці після числа.

Числові значення в графах розташовують так: одиниці під одиницями, десятки під десятками і т. д. Числові значення неоднакових величин центрують. При відсутності відомостей у графах ставлять знак (...), а якщо явище не спостерігається – тире (прочерк). Залишати клітинку порожньою не бажано.

Однотипні числові дані рекомендується округляти з однаковим ступенем точності в межах графи або рядка. Якщо число не округлене, в дробову частину десяткового дробу допускається додавати нулі.

Якщо висота таблиці перевищує одну сторінку, її продовження переносять на наступну сторінку. При цьому лінію, що обмежує першу частину таблиці знизу, не проводять, а над продовженням таблиці з правого боку пишуть «Продовж. табл. __» (якщо таблиця не закінчується на листі та має продовження на наступному листі) або «Закінчення табл. __» (якщо таблиця закінчується на листі) і зазначають її номер. При перенесенні таблиці допускається її заголовки замінювати номерами граф, відповідними до їх номерів в першій частині таблиці.

Список використаної літератури. В пояснювальній записці повинні бути посилання на всі літературні джерела, що використовувались при написанні роботи. Посилатися слід, як правило, на джерело в цілому. При

необхідності допускаються посилання на розділи, таблиці, ілюстрації чи сторінки джерела.

Використання запозичених даних без зазначення розглядається як плагіат. Посилання на джерело наводиться у вигляді його порядкового номера в переліку посилань, узятото в квадратні дужки. Якщо необхідно посилатися одночасно на декілька джерел, їх номери зазначають через кому чи тире (декілька джерел за порядком).

Перелік посилань наводять з нової сторінки. Порядкові номери літературних джерел у списку є посиланнями в тексті (номерні посилання).

Бібліографічний опис джерела повинен відповідати вимогам **ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання.** Загальні положення та правила складання, забезпечувати можливість однозначної ідентифікації кожного із видань. Він має викладатись мовою джерела.

Приклад оформлення літературних джерел наведено у додатку В.

Вимоги до оформлення демонстраційного матеріалу

Демонстраційний матеріал подається орієнтовно на 8-10 слайдах із застосуванням редактора Power Point або у роздрукованому вигляді.

На демонстраційні слайди можуть виноситись такі елементи:

- математичні моделі або формули розрахунків;
- графіки, діаграми, таблиці, схеми, тематичні карти-схеми;
- короткі текстові пояснення (не більше 20% від загального об'єму демонстраційного матеріалу).

Розмір шрифту, який рекомендується використовувати при підготовці демонстраційних матеріалів, повинен бути не більше 18 пт. Помилки на слайдах (аркушах) є недопустимими.

Всі слайди повинні мати заголовок, написаний без переносів і крапки в кінці. Нумерація слайдів здійснюється у правому верхньому куті в порядку їх згадування у доповіді. Титульний аркуш включають до загальної нумерації сторінок, номер сторінки на титульному аркуші не проставляють.

Формули, таблиці й ілюстрації повинні мати наскрізну нумерацію на всіх слайдах. Крім того, всі ці матеріали повинні мати заголовок. Заголовок розміщують над відповідним зображенням.

Лінії на картах і схемах, а також роздільні лінії в таблицях повинні бути товщиною не менше 1 мм.

При підготовці демонстраційного матеріалу рекомендується дотримуватися наступної структури:

- *титульний аркуш* (приклад оформлення наведено у додатку А);
- *перший слайд*: тема, мета та задачі роботи;
- *другий слайд*: актуальність теми розробки з визначенням протиріччя, що висуває практика, задачі роботи;
- *третій слайд*: стисла характеристика об'єкту (розташування, види екологічної небезпеки)
- *решта слайдів*: методика вирішення задач, результати розробки (схеми параметри запропонованих технічних рішень їх ефективність до і після впровадження).

На слайдах доцільно:

- розмістити схему технологічного процесу;
- надати таблиці, діаграми та графіки, в яких є результати (показники) найбільш раціональних (оптимальних) технологічних й організаційних рішень відповідно до завдання кваліфікаційної роботи;
- представити у вигляді таблиць нові або вдосконалені рішення щодо показників екологічної безпеки стосовно технологічного процесу, у порівнянні з існуючими;
- відобразити результати комплексної оцінки впливу певного об'єкту на навколишнє середовище з урахуванням заходів, запропонованих у роботі;
- *останній слайд*: результати досліджень, впровадження, екологічний або соціальний ефект, що очікується.

Матеріал, поданий на слайдах, роздруковується на аркушах стандартного паперу формату А4, які скріплюються.

ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

Захист кваліфікаційної роботи є відповідальним етапом становлення фахівця з екології і відбувається за заздалегідь затвердженим графіком. Студент захищає свою роботу (результати досліджень) перед Екзаменаційною комісією, яку складають висококваліфіковані спеціалісти.

Для розгляду та захисту кваліфікаційної роботи в ЕК надаються такі документи:

- подання голові екзаменаційної комісії відомостей до захисту кваліфікаційної роботи;
- залікова книжка;
- примірник кваліфікаційної роботи з усіма підписами на титульному аркуші, завданні;

- письмовий відгук наукового керівника;
- рецензія фахівця-рецензента відповідної кваліфікації;
- демонстраційний матеріал до кваліфікаційної роботи;
- інші матеріали, (друковані статті за темою роботи; документи, що підтверджують практичне застосування результатів; макети, зразки матеріалів, виробів).

Захист кваліфікаційних робіт проводиться на відкритому засіданні ЕК за участю не менше половини її складу при обов'язковій присутності голови ЕК.

Регламент виступу 7–10 хвилин.

Доповідь кваліфікаційної роботи бакалавра повинна бути стислою, лаконічною, ретельно продуманою. У доповіді необхідно уникати загальних тверджень, детальної характеристики природних умов району досліджень. Відповіді на запитання повинні бути конкретними, чіткими, без повторення того, про що йшла мова в доповіді. Під час виступу бажано використовувати демонстраційний матеріал (засоби подання інформації).

Рішення ЕК щодо оцінки кваліфікаційної роботи, а також присвоєння випускнику освітнього рівня та кваліфікації, видачі йому державного документа про освіту та кваліфікацію приймається на закритому засіданні відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії, які брали участь у засіданні. Голос голови ЕК є вирішальним при однаковій кількості голосів.

Результати захисту кваліфікаційних робіт визначаються оцінками «відмінно» (90–100 балів), «добре» (71–89), «задовільно» (50–69) та «незадовільно» (0–49) та оголошуються того ж дня після оформлення протоколів засідання ЕК.

У випадках, коли захист кваліфікаційної роботи визнається «незадовільним», члени ЕК вирішують, чи може студент подати на повторний захист ту саму роботу з доопрацюванням або зобов'язаний опрацювати нову тему, визначену випусковою кафедрою.

Студент, який не захистив кваліфікаційну роботу, допускається до повторного захисту не менше, ніж через рік протягом наступних трьох років.

Після закінчення роботи ЕК голова складає звіт та подає його до навчального відділу. У звіті аналізуються: актуальність тематики, якість виконання кваліфікаційних робіт, уміння випускників застосовувати знання при вирішенні виробничих проблемних ситуацій, недоліки в підготовці, рекомендації щодо вдосконалення навчального процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бардов В.Г. (ред.) Гігієна та екологія. Вінниця: Нова Книга, 2006. 720 с.
2. Борисовська О.О. Інвентаризація та облік відходів: навчальний посіб. Дніпро: Літограф, 2017. 168 с.
3. Гомеля М.Д., Шаблій Т.О., Глушко О.В. та ін. Екологічна безпека: навчальний посіб. Київ: ТОВ «Інфодрук», 2009. 245 с.
4. Державні санітарні правила охорони атмосферного повітря населених міст (від забруднення хімічними и біологічними речовинами). Введені МОЗ України 9.07.97. Наказ № 201. Київ: МОЗ України, 1997. 32 с.
5. Добрянський І.М., Дмитрів Г.М. Водопостачання та водовідведення будівель і споруд: навчальний посіб. Львів: Афіша, 2008. 118 с.
6. ДСТУ 3008-2015. Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 26 с.
7. Колесник В.Є., Павличенко А.В., Риженко С.А. Кваліфікаційна робота бакалавра: методичні рекомендації для студентів освітньо-професійної програми «Екологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 101 «Екологія». Дніпро: НТУ «ДП», 2018. 40 с.
8. Методика расчета концентрации в атмосферном воздухе вредных веществ, содержащихся в выбросах предприятий. ОНД-86. Госкомгидромет. Ленинград: Гидрометеиздат, 1987. 94 с.
9. Овчарук О.В. Компетентний підхід у сучасній освіті. Світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
10. Оцінка ризику для здоров'я населення від забруднення атмосферного повітря: методичні вказівки. У відповідності із наказом МОЗ України від 13.04.2007 р. №184.
11. Очистка газопилових викидів. Методичні рекомендації до виконання практичних робіт студентами напряму підготовки 6.040106 Екологія,

- охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування / О.С. Ковров, Ю.В. Бучавий. Дніпро : Національний гірничий університет, 2013. 50 с.
12. Природоохоронні технології. Ч 1. Захист атмосфери / В.Г. Петрук, Л.І. Северин, І.В. Васильківський, І.І. Безвозюк. Вінниця: Універсум- Вінниця, 2010. 318 с.
13. Сніжко С.І. Оцінка та прогнозування якості природних вод. Київ: Ніка-Центр, 2001. 262 с.
14. Стандарт вищої освіти підготовки бакалавра з спеціальності 101 «Екологія». СВО-2018. Київ.: МОН України, 2018. 19 с.
15. Сторожук В.М., Батлук В.А., Назарук М.М. Промислова екологія: Підручник. – Львів : Українська академія друкарства, 2005. – 547 с.
16. Тарасова В.В., Малиновський А.С., Рибак М.Ф. Екологічна стандартизація і нормування антропогенного навантаження на природне середовище: навчальний посіб. Київ: Ніка-Центр, 2007. 372 с.
17. Юрасов С.М., Сафранов А.В., Чугай Т.А. Оцінка якості природних вод: навчальний посібник. Одеса: Екологія, 2012. 168 с.
18. Кодекс академічної доброчесності КДПУ (протокол N5 від 09.12 2021). Кривий Ріг: КДПУ, 2021. 10 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1kAdQ1jwHveE_AW256Lfu2WbeJIwRddqX/view
19. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти КДПУ (протокол №2 від 12.09.2019). Кривий Ріг: КДПУ, 2019. 6 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1z6JqT8fU4UpmZJ3IfnYK5OIOctUSQv0t/view>
20. Положення про кваліфікаційні роботи у Криворізькому державному педагогічному університеті (нова редакція). Кривий Ріг: КДПУ, 2021. 40 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1bfpYaH29xwpcJcnCRQ56Zi2n6_D6NReW/view
21. Положення про організацію освітнього процесу в Університеті (зі змінами та доповненнями). Кривий Ріг: КДПУ, 2021. 31 с. URL:

<https://drive.google.com/file/d/1pqXnx3b5wVG1ko7W6tDqfHUS1Rt2FGxw/view>

22. Положення про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії в Університеті (протокол №12 від 16.05.2019). Кривий Ріг: КДПУ, 2019. 9 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1bDWh-p0hPWnWlsmqVjzWbThgLuiYR0mE/view>
23. Положення про систему оцінювання навчальних досягнень студентів у КДПУ. Кривий Ріг: КДПУ, 2021. 9 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1IVTbleg6SkbvD8Zxzo3LPvANhK6-w3A8/view>

Додаток А
Приклад оформлення титульного аркушу
для кваліфікаційної роботи бакалавра
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Природничий факультет
Кафедра ботаніки та екології

«Допущено до захисту»

Реєстраційний № _____

Завідувач кафедри

«__» _____ 20__ р.

(підпис)

(прізвище, ініціали)

«__» _____ 20__ р.

НАЗВА ТЕМИ (жирним шрифтом, вирівнювання по центру)

Кваліфікаційна робота студентки
групи _____
ступінь вищої освіти бакалавр
спеціальності 101 Екологія
ПРІЗВИЩЕ ім'я по-батькові

Керівник: Прізвище, ініціали, науковий
ступінь, вчене звання

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

Кривий Ріг – 202_

Додаток Б
Приклад оформлення запевнення
щодо дотримання принципів академічної доброчесності

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, _____,
розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і тестів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Додаток В

Приклад оформлення списку літературних джерел

(відповідно до ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання)

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги:	
Один автор	<ol style="list-style-type: none">1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 82 с.2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917-1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с.3. Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919-1993 рр.): монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 600 с.4. Вагіна О. М. Політична етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 102 с.5. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн : курс лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 145 с.6. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с.7. Гурська Л.І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с.8. Дробот О.В. Професійна свідомість керівника : навч. посіб. Київ : Талком, 2016. 340 с.
Два автори	<ol style="list-style-type: none">1. Аванесова Н.Е., Марченко О.В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 196 с.2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 130 с.3. Білобровко Т.І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. ПереяславХмельницький, 2015. 166 с.4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 102 с.5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с.6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон : ОЛДІ-

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	ПЛЮС, 2015. 212 с.
Три автори	<p>1. Аніловська Г.Я., Марушко Н.С., Стоколоса Т.М. Інформаційні системи і технології у фінансах : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 312 с.</p> <p>2. Городовенко В.В., Макаренков О.Л., Сантос М.М. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 206 с.</p> <p>3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с.</p> <p>4. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С.В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 476 с.</p>
Чотири і більше авторів	<p>1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : ЦУЛ, 2016. 528 с.</p> <p>2. Бікулов Д. Т, Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с.</p> <p>3. Операційне числення : навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 88 с.</p> <p>4. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с.</p> <p>5. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.</p>
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	<p>1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с.</p> <p>2. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с.</p> <p>3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В.М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.</p>
Без автора	<p>1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодення (1991- 2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. А.В. Череп. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 330 с.</p> <p>2. Криміналістика : конспект лекцій / за заг. ред. В.І. Галана ; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ : ЦУЛ, 2016. 320 с.</p> <p>3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні :</p>

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	<p>монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с.</p> <p>4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с.</p> <p>5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т.А. Латковської. Київ : ЦУЛ, 2017. 176 с.</p> <p>6. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с.</p> <p>7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2016. 488 с.</p> <p>8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях : довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2015. 352 с.</p> <p>9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5-6 жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с.</p> <p>10. Країни пострадянського простору: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с.</p> <p>11. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.</p>
Багатотомні видання	<p>1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с.</p> <p>2. Лодий П. Д. Сочинения : в 2 т. / ред. изд.: Н.Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. А. В. Синицына. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницького, 2015. Т. 1. 306 с.</p> <p>3. Новицкий О. М. Сочинения : в 4 т. / ред. изд.: Н.Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. Н. Г. Мозговая. Киев ; Мелитополь: НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницького, 2017. Т. 1. 382 с.</p> <p>4. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с.</p>

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	5. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : в 6 т. Харьков : Право, 2007. Т. 4 : Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.
Автореферати дисертацій	<p>1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с.</p> <p>2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.</p> <p>3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.</p>
Дисертації	<p>1. Авдеєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII - початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с.</p> <p>2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с.</p> <p>3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.</p>
Законодавчі та нормативні документи	<p>1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.</p> <p>2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.</p> <p>3. Повітряний кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48-49. Ст. 536.</p> <p>4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>5. Деякі питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. Офіційний вісник України. 2017. № 4. С. 530–543.</p> <p>6. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. Урядовий кур'єр. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10.</p>

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	<p>7. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. Офіційний вісник України. 2017. № 20. С. 136–141.</p> <p>8. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця : затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 р. № 156. Баланс-бюджет. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15–16.</p>
Архівні документи	<p>1. Лист Голови Спілки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71.</p> <p>2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3.</p> <p>3. Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаніка НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.</p>
Патенти	<p>1. Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПКБ C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с.</p> <p>2. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.</p>
Препринти	<p>1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).</p> <p>2. Шиляев Б. А., Воеводин В. Н. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков : ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт. НАН Украины, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т»; ХФТИ2006-4).</p>
Стандарти	<p>1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).</p> <p>2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01].</p>

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	<p>Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с.</p> <p>3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила(ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).</p>
Каталоги	<p>1. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Донец. ботан. сад НАН Украины. Донецк : Лебедь, 2005. 228 с.</p> <p>2. Історико-правова спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с.</p> <p>3. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін. ; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с.</p>
Бібліографічні покажчики	<p>1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності : бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала ; Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 60 с.</p> <p>2. Микола Лукаш : біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10).</p> <p>3. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування).</p> <p>4. Лисодєд О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992- 2002) / ред. О. Г. Кальман. Харків : Одісей, 2003. 128 с.</p> <p>5. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856-2013). Київ : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики ; вип. 3).</p>
Частина видання: книги	<p>1. Баймуратов М.А. Имплементация норм международного права и роль Конституционного Суда Украины в толковании международных договоров / М. А. Баймуратов. Михайло Баймуратов: право як буття вченого : зб. наук. пр. до 55-річчя проф. М. О. Баймуратова / упоряд. та відп. ред. Ю. О.</p>

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	<p>Волошин. Київ, 2009. С. 477–493.</p> <p>2. Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект. Тридцять лет с экологическим правом : избранные труды. Харьков, 2013. С. 205–212.</p> <p>3. Коломоєць Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Київ, 2009. С. 195–197.</p> <p>4. Алексєєв В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.</p>
<p>Частина видання: матеріалів конференцій (тези, доповіді)</p>	<p>1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136.</p> <p>2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137.</p> <p>3. Кононенко Н. Методология толерантности в системе общественных отношений. Формирование толерантного сознания в обществе : материалы VII междунар. антитеррорист. форума (Братислава, 18 нояб. 2010). Киев, 2011. С. 145–150.</p> <p>4. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53.</p> <p>5. Соколова Ю. Особливості впровадження проблемного навчання хімії в старшій профільній школі. Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичних, фармацевтичних та природничих наук : матеріали III регіон. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 29 листоп. 2014 р. Запоріжжя, 2014. С. 211–212.</p>
<p>Частина видання: довідкового</p>	<p>1. Кучеренко І. М. Право державної власності. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673.</p>

Характеристика джерела	Приклад оформлення
видання	<p>2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. Адміністративне право України : словник термінів / за ред.: Т. О. Коломoeць, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55.</p> <p>3. Сірий М. І. Судова влада. Юридична енциклопедія. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.</p>
Частина видання: продовжуваного видання	<p>1. Коломoeць Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формулювання їх застосування. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46.</p> <p>2. Левчук С. А., Хмельницький А. А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонок за допомогою матриць типу Гріна. Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159.</p> <p>3. Левчук С. А., Рак Л. О., Хмельницький А. А. Моделювання статичного деформування складеної конструкції з двох пластин за допомогою матриць типу Гріна. Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212–218.</p> <p>4. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. Проблеми законності. Харків, 2011. Вип. 115. С. 200–206.</p>
Частина видання: періодичного видання (журналу, газети)	<p>1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. Часопис Київського університету права. 2007. № 4. С. 88–92.</p> <p>2. Коломoeць Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. Право України. 2017. № 5. С. 71–79.</p> <p>3. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. Урядовий кур'єр. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5.</p> <p>4. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. Юридичний вісник України. 2017. 20-26 жовт. (№ 42). С. 14–15.</p> <p>5. Bletska D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂: ab initio modeling and comparison with experiment. Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.</p>

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Електронні ресурси	<p>1. Влада очима історії : фотовиставка. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757& (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>2. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsey.org.ua/5_2017/32.pdf.</p> <p>3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. – С. 20–27. URL: http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>4. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. Наука та інновації. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: https://doi.org/10.15407/scin12.06.006</p>

* *Джерело*: Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел у дисертації з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015. URL: <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/4%20%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3%208302-2015.pdf> (дата звернення: 20.08.2021)